

Українська мова

Програма
для загальноосвітніх навчальних закладів (класів)
з поглибленим вивченням української мови

(8-9 класи)

Програму підготували

Станіслав Олександрович **Караман**
Олександр Миколайович **Авраменко**
Ольга Володимирівна **Караман**
Марія Яківна **Плющ**
Катерина Валеріївна **Таранік-Ткачук**
Валентина Сергіївна **Кобиш**

За редакцією

Станіслава Олександровича **Карамана**

Рецензенти: **О.М.Горошкіна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Луганського національного університету імені Тараса Шевченка;
З.П.Бакум, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри інженерної педагогіки та мовної підготовки ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Пояснювальна записка

В умовах реформування системи національної освіти в Україні, піднесення ролі творчої особистості в суспільстві особливо актуалізується проблема змісту та якості мовної підготовки учнів 8-9 класів з поглибленим вивченням української мови та формування у них готовності до подальшого профільного навчання.

Допрофільна підготовка здійснюється у 8-9 класах загальноосвітніх навчальних закладів різного типу: *однопрофільних і багатпрофільних школах, гімназіях, ліцеях, колегіумах* – для професійної орієнтації учнів, сприяння у виборі ними напряму профільного навчання в старшій школі. Форми її реалізації – введення курсів за вибором, поглиблене вивчення окремих предметів на диференційованій основі.

У допрофільних класах, де інтелектуальний фон і позитивний мотив у навчально-пізнавальній діяльності значно вищі, ніж у відповідних класах загальноосвітньої школи, словесник має забезпечувати сприятливі умови для мовленнєвої самореалізації здібних та обдарованих учнів через упровадження у практику творчих вправ, дослідницько-пошукових завдань, мовних спостережень і дослідів, лінгвістичних ігор, проектування монологічного й діалогічного мовлення з урахуванням ситуації спілкування. На етапі допрофільного навчання уможливлється поглиблене вивчення мовного матеріалу укрупненими логічно завершеними частинами з використанням узагальнювальних схем, таблиць, електронних посібників, Інтернет-ресурсу, словників, довідкових джерел тощо. Оскільки поглиблено вивчають предмет найбільш здібні й обдаровані учні, то за змістом, структурою і технологією уроки мають свої особливості: програмовий матеріал за обсягом ширший, тому має вивчатися інтенсивно, за високої навчально-пізнавальної, дослідницької, творчої, проектної діяльності та самостійної роботи учнів.

Однією з передумов якісної роботи вчителя й ефективного навчання в гімназії, ліцеї, колегіумі, школах з поглибленим вивченням окремих предметів є:

- глибоке і повне опанування мовної теорії;
- системний виклад навчального матеріалу, його логічне упорядкування;
- широке використання знань із споріднених предметів (міжпредметні зв'язки);
- застосування активних методів навчання.

Програму з української мови для учнів 8-9 класів з поглибленим вивченням української мови укладено відповідно до вимог Закону України “Про загальну середню освіту”, Державного стандарту базової і повної середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. №1392), який ґрунтується на засадах компетентнісного, когнітивно-комунікативного, особистісно зорієнтованого й діяльнісного підходів до навчання, що зумовлює чітке визначення результативного складника засвоєння змісту базової й повної загальної середньої освіти і скореговано зі змістом нової програми для загальноосвітніх навчальних закладів “Українська мова” для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (5-9 класи).

У ній ураховано державний статус української мови, її суспільні функції, взято до уваги специфіку навчального предмета, що має виразні інтегративні функції, здатність справляти різнобічний навчальний, розвивальний і виховний впливи на учнів, сприяти формуванню особистості, готової до активної, творчої діяльності у всіх сферах життя демократичного суспільства, сучасні організаційні форми, методи і технології навчання української мови, визначено стратегічні напрями (змістові лінії: *мовна, мовленнєва, соціокультурна, діяльнісна*) та основоположні дидактичні принципи: *принцип взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку; принцип демократизації і гуманізації; принцип особистісної орієнтації; комунікативно-діяльнісний принцип; принцип органічного поєднання навчання мови й мовлення; принцип здійснення поліфункціональності рідної мови у процесі навчання; принцип практичної спрямованості навчання*, які покладено й в основу побудови змісту програми з української мови для учнів 8-9 класів в умовах допрофільної підготовки.

Вихідними позиціями програми для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) з поглибленим вивченням української мови у 8-9 класах є: осмислення місця конкретної теми в системі занять; триєдина мета уроку; акцент на поглиблене вивчення теоретичного матеріалу; культура усного і писемного мовлення; розвиток мовлення; використання художніх взірців як текстів-опор; система модульно-розвивальних занять; тестові завдання; узагальнення і систематизація вивченого.

Першорядним у навчанні мови залишається **загальноосвітня мета** – закласти міцний ґрунт лінгвістичної підготовки здібних і обдарованих учнів; виробити в них уміння самостійно поповнювати і творчо застосовувати здобуті знання в різних мовленнєвих ситуаціях; розкрити невичерпні скарби рідного слова, сформувати духовно багату особистість, яка відзначалася б свідомим ставленням до державної мови, високою мовною компетентністю і готовністю до освіти в старшій школі в умовах профільного навчання.

Відповідно до поставленої мети головними **завданнями** поглибленого вивчення української мови є:

- вироблення в учнів компетенцій комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях;
- ознайомлення з мовною системою як основою для формування мовних умінь і навичок – орфоепічних, граматичних, лексичних, правописних, стилістичних;
- формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських орієнтирів, тобто прилучення через мову до культурних надбань українського народу і людства загалом.

Для досягнення основної освітньої мети в гімназії, ліцеї, школі з поглибленим вивченням української мови та її конкретизованих варіантів у 8-9 класах найбільш відповідними є *когнітивно-комунікативний, особистісно зорієнтований, соціокультурний, діяльнісний і компетентнісний* підходи до навчання української мови.

Формування мовної, мовленнєвої компетентностей учнів, що є складовою комунікативної компетентності як головної мети стандартизації мовної освіти, набуває важливого значення на сучасному етапі, оскільки компетентність сьогодні вважається передумовою успішної самореалізації випускника в суспільстві й передумовою розвитку самого суспільства, адже компетентнісний підхід передбачає активну участь школярів у процесі навчання, зокрема, широке використання самостійної роботи, а також роботу в парах, невеликих групах, проектну діяльність, тобто спрямування освітнього процесу на формування й розвиток *ключових і предметних компетентностей* особистості.

Навчальний предмет «Українська мова» посідає особливе місце з-поміж шкільних предметів, бо є не лише об'єктом вивчення, а й засобом навчання, а отже, і потребує рішучішого переорієнтування процесу оволодіння учнями знаннями про мову й формування мовних, мовленнєвих умінь і навичок до повноцінного засвоєння всіх ліній змісту мовної освіти, визначених Державним стандартом, – мовленнєвої, мовної, соціокультурної і діяльнісної (стратегічної). Саме ці лінії формують **комунікативну компетентність** особистості, сприяють розвитку національної самосвідомості, патріотичному, морально-етичному та естетичному вихованню учнів. Відповідно у 8-9 класах з поглибленим вивченням української мови формуються **мовна, мовленнєва, соціокультурна й діяльнісна компетентності** як складники комунікативної компетентності.

На відміну від інших шкільних предметів, для яких комунікативна компетентність є ключовою, для мовних курсів вона є водночас і *ключовою*, і *предметною*, що формується в школярів у процесі навчання мови, зокрема української, і передбачає сформованість в учнів умінь в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо).

Результатом такого процесу є формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості, яка має сформуватися в процесі навчання й містити знання, уміння, ставлення, досвід діяльності та особистісні поведінкові моделі. Визначальною ознакою цього підходу є зміщення акцентів

на готовність учня *застосовувати здобуті знання й набуті вміння й навички для розв'язання проблем, що виникають у реальному житті.*

У програмі враховано державний статус української мови, її суспільні функції, взято до уваги специфіку навчального предмета, що має виразні інтегративні функції, здатність справляти різнобічний навчальний, розвивальний і виховний впливи на учнів, сприяти формуванню особистості, готової до активної, творчої діяльності у всіх сферах життя суспільства, формувати навички самостійної навчальної діяльності, самоосвіта й самореалізації; ураховано сучасні організаційні форми, методи й технології навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах.

Програма складається із пояснювальної записки, основної частини, критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів.

Навчальний матеріал *основної частини* розподіляється відповідно на курси української мови для 8 і 9 класів разом з вимогами до загальноосвітньої підготовки учнів.

Кожен із курсів для певного класу складається з чотирьох змістових ліній (*мовленнєвої, мовної, соціокультурної і діяльнісної, або стратегічної*), які подаються у формі таблиць. У мовленнєвій і мовній змістових лініях основними є три колонки: в одній з них подано зміст навчального матеріалу, а в двох інших відповідно – державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів і кількість годин, що виділяється на вивчення певної теми.

Усі чотири компоненти змісту поглибленого вивчення української мови повинні засвоюватися у взаємозв'язку на основі структурного елемента теми – тексту, який виконує різні дидактичні функції: як джерело навчальної інформації, зразок реалізації певної комунікативної мети, засіб активізації життєвого досвіду учня, матеріал для самостереження, постановки проблемного завдання, матеріал для переказів різних видів, редагування, матеріал для творчої роботи тощо.

Важливим стратегічним напрямом у комплексі першочергових заходів оновлення змісту лінгвістичної освіти є співвідношення інтенсивного і екстенсивного навчання, орієнтація на конденсацію теоретичного матеріалу, вивчення його укрупненими одиницями, засвоєння (блоками).

Зміщення акцентів із навчання насамперед граматики на оволодіння мовою як даром рідного слова, на вправління в усному й писемному мовленні, спілкуванні, на розвиток зв'язного мовлення, – зовсім не означає, що має бути ослаблена увага до граматики. Навпаки, сучасні науково-методичні засади організації навчально-виховного процесу в допрофільних класах спрямовують учителя на органічне поєднання роботи з розвитку культури мови й мовлення, спілкування з одночасним засвоєнням теоретичних знань і підвищенням правописних, стилістичних умінь і навичок.

Програмою для поглибленого вивчення української мови у 8-9 класах, крім вивчення тем, визначених програмою основного курсу, передбачено засвоєння учнями окремих синтаксичних понять (предикативність, типи підрядного зв'язку, інфінітивні та узагальнено-особові речення, слова-речення, невласне пряма мова, період та ін.), ознайомлення з деякими важливими для практики спілкування відомостями (способи вираження головного члена в односкладних реченнях, умови відокремлення другорядних членів, змістові відношення у складносурядному реченні; лексичні, лексично-морфологічні й синтаксичні засоби зв'язку в тексті тощо); розширення кола виучуваних питань, пов'язаних з удосконаленням культури мовлення учнів. Засвоєння названих та інших лінгвістичних понять і теоретичних відомостей забезпечує науковість знань і служить базою для формування мовних та мовленнєвих умінь і навичок.

Значно розширено розділ із загального мовознавства. Крім тем, які вивчалися на вступних уроках, передбачено ознайомлення учнів 8-9 класів із поняттями української національної мови, української літературної мови, літературної норми, з відомостями про письмову та усну форми мови, колоритно-стильовими різновидами мовлення, поглядами на культуру мовлення видатних учених, громадських діячів, письменників та ін. Це сприятиме

поглибленню знань із загального мовознавства, усвідомленню природи й суті мови як суспільного явища, позитивно позначиться на національно-патріотичному вихованні учнів.

Важливо, щоб учні 8-9 класів усвідомили структурну єдність мови, елементи якої (фонема, морфема, слова, словосполучення і речення) тісно пов'язані між собою. Опанування учнями граматичних засобів мови сприятиме виконанню системи вправ, які показують, як окремі мовні категорії і конструкції взаємодіють у мовленні.

Чимало місця в програмі (водночас із виробленням орфографічних і пунктуаційних навичок) відведено питанням культури мовлення та розвитку мовлення, зокрема аудіюванню, читанню, аналізу мови текстів-зразків, обговоренню актуальних для особистісного розвитку учнів морально-етичних, естетичних, світоглядних, історико-культурних проблем, організації дискусій, ситуативних діалогів, написанню різноманітних проблемних робіт анотацій, рецензій, рефератів тощо.

У зв'язку з цим програмою збільшено кількість годин для практичного ознайомлення учнів з видами мовленнєвої діяльності: глобальним, докладним і критичним **аудіюванням**; ознайомлювальним, вивчальним і вибіркоким **читанням**. Відповідно розширено перелік видів робіт, до якого введено аудіювання (слухання — розуміння), читання (уголос і мовчки) текстів різних типів і жанрів мовлення, **складання діалогів**.

Мовленнєва змістова лінія містить:

- 1) відомості про мовлення;
- 2) перелік основних видів робіт.

У процесі її опрацювання учні ознайомлюються з поняттями, що стосуються мовлення: мова і мовлення, мовлення і спілкування, текст, ситуація спілкування, монолог і діалог, типи, стилі й жанри мовлення та ін.

Для формування комунікативних умінь передбачено творчі роботи — перекази і твори різних стилів, типів і жанрів мовлення, які відіграють роль підготовчих вправ до оволодіння учнями необхідними у майбутньому дорослому житті такими жанрами мовлення, як виступ на зборах, під час дискусії, обговорення доповіді на лінгвістичні, політичні, морально-етичні теми.

Комунікативний лінгводидактичний принцип є одним з основоположних у навчанні рідної мови на етапі допрофільної підготовки учнів.

У процесі формування комунікативних умінь учні повинні навчитися вибирати мовні засоби відповідно до стилю, типу і жанру мовлення з урахуванням ситуації спілкування, дотримання мовленнєвого етикету.

З метою наближення умов спілкування до реальних життєвих ситуацій запропоновано ширше використовувати групові форми і види робіт: складання діалогів, полілогів, проєктів на задану тему.

Засвоєння учнями фонетичних, орфоепічних, лексичних, граматичних і стилістичних норм української літературної мови проводиться у зв'язку із засвоєнням відповідних розділів програми та на уроках розвитку мовлення. Зміст роботи над засвоєнням норм визначений програмою в рубриці "Культура мовлення". Учитель на кожному уроці має приділяти цьому увагу, учити учнів аналізувати власне і чуже мовлення, зіставляти з вимогами літературних норм, вчасно запобігати помилкам та виправляти їх.

Для вироблення навичок красномовства велике значення має формування вміння швидко і виразно читати, що виявляється в умінні учнів правильно наголошувати слова, інтонувати речення, обирати темп мовлення тощо. У зв'язку з цим усі тексти, що опрацьовуються на уроці, треба читати виразно й емоційно.

Одним із важливих складників та фундаментом становлення системи мовної освіти на етапі допрофільної підготовки є **соціокультурна змістова лінія**, якою передбачено вивчення української мови у контексті оновлення і розширення її функцій, зростання інтересу здібних учнів до народознавства, української літератури, народних звичаїв, традицій, народної педагогіки тощо. Це один із головних напрямів оновлення й реалізації змісту допрофільного навчання.

Національні особливості культури найяскравіше виявляються у мові. Важливо, щоб слово було для учнів не просто мовним знаком — символом, а й знаком — темою (наприклад, *калина, дуб, верба, оберіг, Славутич, тризуб, ненька, батько, дитя, рушник...*), конденсатом певних культурологічних відомостей про національну культуру, духовність, ментальність народу. Треба, щоб для учнів це були не просто слова на позначення конкретних предметів, а слова-символи, знаки національної культури.

Цьому мають сприяти тексти, зміст яких концентровано представляє національну культуру українського народу в тісному зв'язку з загальнолюдською культурою.

З цією метою у програмі значно розширено **соціокультурну змістову лінію**. Вона являє собою перелік тем, які орієнтують учителів української мови на добір відповідних текстів, що знайомитимуть учнів з історією, звичаями і традиціями, духовними скарбами і видатними постатями рідного народу, із загальнолюдськими моральними нормами. Зміст цих текстів має стати зразком і опорою учням під час створення власних висловлювань.

Поглиблене вивчення української мови має забезпечити єдність навчання і виховання з цілеспрямованим інтелектуальним розвитком особистості, культурою мислення, що перебуває у діалектичному зв'язку з культурою мовлення, крім того, передбачає створення умов для самореалізації й саморозвитку особистості.

Щоб учні оволоділи вмінням самостійно здобувати знання, працювати з науковою і довідковою літературою, у процесі засвоєння курсу необхідно широко практикувати розв'язання проблемно-пошукових завдань, які подаються в програмі як перелік орієнтовних тем усних і письмових висловлювань учнів паралельно з тематикою текстів. Виконання цих завдань слід індивідуалізувати, даючи можливість кожному самостійно сформулювати відповідь на проблемне запитання теми. Отже, третій основоположний дидактичний принцип навчання мови — *проблемно-пошуковий*, який спрямований безпосередньо на саморозвиток особистості.

Велике значення для інтелектуального зростання учнів має розвиток у них умінь здійснювати мислительні операції (аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, систематизація, узагальнення, формулювання самостійних висновків та ін.), що знаходить своє вираження у системі завдань (проблемно-пізнавальних, проблемно-ситуативних, конструктивних, творчих), які визначатимуть характер роботи учнів із мовним і мовленнєвим матеріалом.

Усвідомлення учнями власної пізнавальної діяльності відображено у **діяльнісній змістовій лінії**, яка має суто процесуальний характер. Тобто її зміст на рівні знань у програмі не висвітлено, а подано на рівні узагальнених умінь. І реалізується вона через систему вправ комплексного характеру, як їх органічний складник, що забезпечує цілеспрямоване набуття учнями досвіду творчої діяльності.

Отже, програма з української мови для учнів 8-9 класів гімназій, ліцеїв, колегіумів та шкіл з поглибленим вивченням української мови на етапі допрофільної підготовки, як і базова програма, має двовимірну структуру:

- 1) чотири змістові лінії: *мовленнєва, мовна, соціокультурна і діяльнісна*, кожна з яких є відносно самостійним компонентом програми, хоч і органічно пов'язаним з іншими;
- 2) окремі змістові лінії (мовленнєва, мовна) поділяються на якісно відмінні складники:
  - а) відомості про українську мову та норми літературної мови, включаючи норми правопису; основні відомості про мовлення, види робіт;
  - б) вимоги до знань і вмінь учнів.

Програма ґрунтується на лінійному та спіралевидному принципах і передбачає вивчення курсу української мови шляхом виділення укрупнених логічно завершених частин, органічного поєднання поглибленого вивчення теоретичного матеріалу, розвитку культури мови й мовлення, спілкування з одночасним формуванням *креативної компетентності* — здатності до розв'язання будь-якої навчальної задачі творчо; бажання і вміння діяти не за зразком, а оригінально, передбачати новизну під час розв'язання навчальних завдань тощо.

За своїм характером державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки становлять певну систему, в якій виділяються знання і вміння загального і часткового

(спеціального) характеру. Зокрема до загальнонавчальних умінь належить уміння аналізувати, порівнювати, класифікувати, узагальнювати; конкретизувати, моделювати, мислено експериментувати, доводити і спростовувати; вміння користуватися словниками і довідниками різного характеру, складати анотації й реферати тощо.

Серед спеціальних умінь розрізняють **навчально-мовні** (уміння розпізнавати різні за характером звуки значущі частини слова, частини мови та ін.; групувати мовні одиниці за певною ознакою, робити їх розбір): **правописні** (уміння правильно писати слова і правильно розставляти розділові знаки в реченнях); **нормативні** (уміння правильно вимовляти словосполучення і речення та ін.); **комунікативні** (уміння сприймати, відтворювати і створювати усні й письмові висловлювання) тощо.

Наявність у програмі вимог до знань і вмінь учнів сприяє практичному спрямуванню навчання української мови, міцному засвоєнню теоретичного матеріалу, вільному володінню українською мовою в усіх видах мовленнєвої діяльності.

Інноваційні елементи програми для допрофільної підготовки учнів 8-9 класів – реальний крок у напрямі реалізації ідей державного стандарту з української мови, більш послідовного засвоєння учнями чотирьох основоположних елементів змісту освіти: знань про мову і мовлення, мовних і мовленнєвих умінь і навичок, досвіду творчої діяльності і досвіду емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища.

Не менш важливим у навчанні мови є застосування **міжпредметних зв'язків**. Вони забезпечують інтеграцію мови з іншими предметами, активно впливають на розвиток інтелектуальних і моральних якостей особистості, її свідомості й мислення, комунікативних умінь і навичок.

У зв'язку з цим структурування змісту навчання української мови, як на рівні навчальних програм, так і підручників, з урахуванням зазначених внутрішньо- і міжпредметних зв'язків дає змогу нейтралізувати недоліки традиційної лінійної систематизації й викладу навчального матеріалу в програмах і підручниках, забезпечує можливість систематичного й різнобічного мовленнєвого розвитку учнів протягом усього періоду навчання в загальноосвітньому навчальному закладі.

Добір навчального матеріалу й організація вивчення української мови в основній школі здійснюється на основі застосування й поєднання **основоположних дидактичних і методичних принципів**, що наводяться нижче.

Зокрема *принцип взаємозв'язку навчання, виховання й розвитку* передбачає наявність у змісті й процесі навчання української мови таких елементів, які забезпечують гармонійну реалізацію визначених цим принципом основних загальноосвітніх функцій навчального предмета. Так, окрім навчальної функції, що є провідною, добром системи текстів, тематично визначених соціокультурною змістовою лінією, а також системою передбачених програмою усних і письмових висловлювань має здійснюватися цілеспрямоване *патріотичне, морально-етичне, екологічне, естетичне виховання* учнів, які, зокрема, мають засвоїти, що на них лежить глибока відповідальність за збереження, подальший розвиток української мови й культури як перед нашим народом, так і перед іншими націями світу, а також глибоко усвідомити, що їхня мовленнєва діяльність обов'язково має бути носієм добра, а для цього потрібно виробляти звичку оцінювати її з погляду відповідності загальнолюдським моральним нормам і естетичним критеріям. При цьому розвивальний вплив під час сприймання чужого мовлення й створення власних висловлювань буде тим вищий, чим послідовніше актуалізуватиметься зміст діяльнійшої змістової лінії програми й чим активнішою буде участь учнів у цьому процесі.

Принцип демократизації й гуманізації навчання мови полягає в здійсненні методики партнерського співробітництва вчителя й учня задля досягнення визначеної програмою й прийнятої обома суб'єктами навчання освітньої мети. Це означає, що вчитель будує стосунки з учнями й учні між собою на *основі толерантності, взаємної довіри, теплоти, сердечності*, високо поціновує й заохочує щирі прояви інтелектуальної й емотивної діяльності школяра, що знаходять відображення у таких категоріях, як *самостійність, патріотизм, потяг до*

істини, до прекрасного, душевність, людяність, добротворча спрямованість, вірність заповітам предків, любов до природи тощо і які виявляються не лише на словах, а й підкріплюються відповідними вчинками. Дотримання цього принципу утворює якісні світоглядні, морально-етичні, духовні зрушення в освітній культурі українського суспільства.

Принцип особистісної орієнтації навчання передбачає забезпечення вчителем оптимальних умов для різнобічного мовленнєвого розвитку кожного учня, урахування його індивідуальних особливостей, пізнавальних потреб, інтересів, прагнень, заохочення до самостійності у вивченні української мови, самопізнанні й саморозвитку. З цією метою вчитель заохочує й надає допомогу у визначенні індивідуальної навчальної мети, плануванні й організації роботи над її досягненням учням у міру їх готовності до самостійної пізнавальної діяльності. Найбільш сприятливими для реалізації цього принципу є такі методи та організаційні форми роботи, як дискусія, рольова гра, групова робота, керовані дослідження, проекти, самостійні дослідження, самооцінювання тощо.

Принцип урахування життєвої перспективи, суть якого полягає в презентації інформації, що дає змогу розв'язувати життєві завдання, зокрема відомості із риторики, стилістики й культури мовлення.

Принцип текстотворчості (текстоцентризму) передбачає засвоєння мовних знань і формування мовленнєвих умінь і навичок на основі текстів, усвідомлення структури тексту й функцій мовних одиниць у ньому, формування вмінь сприймати, відтворювати чужі й створювати власні висловлювання, здійснювати міжпредметний зв'язок української мови й інших предметів.

Комунікативно-діяльнісний принцип означає вивчення мови як засобу спілкування і здійснюється у процесі взаємопов'язаного й цілеспрямованого вдосконалення чотирьох видів мовленнєвої діяльності учнів – аудіювання, читання, говоріння й письма. Цей принцип передбачає широке застосування інтерактивних методів навчання, оптимальне поєднання фронтальної, групово-парної та індивідуальної форм організації навчального процесу.

Важливість навчання учнів таких видів мовленнєвої діяльності, як аудіювання (слухання і розуміння) і читання зумовлена постійним зростанням потоку інформації й потребою орієнтуватися в ній, життєвою необхідністю формування в учнів мовленнєвої компетентності в процесі сприймання усних і письмових висловлювань як важливого складника комунікативної компетентності.

Так, чільне місце у формуванні й розвитку мовленнєвих умінь і навичок займає вдосконалення **аудіювання** (слухання-розуміння), що передбачає регулярне використання спеціально підготовлених, цілеспрямованих завдань із розвитку вмінь слухати й розуміти, аналізувати й оцінювати усне висловлювання (його зміст, особливості побудови й мовного оформлення тощо), добір із прослуханої інформації тих її елементів, які необхідні для розв'язання комунікативних завдань. У кожному класі на формування життєво необхідних аудіативних умінь виділяються окремі години. Учні практично знайомляться з різними видами аудіювання (ознайомлювальне, вивчальне, критичне). На основі прослуханих текстів інструктивного характеру доцільно застосовувати завдання, що передбачають короткі відповіді на запитання за змістом тексту, складання плану прослуханого, вибір правильної відповіді з декількох запропонованих, спостереження за мовними виражально-зображувальними засобами; використовувати на уроках тексти художнього, публіцистичного, наукового (науково-навчального, науково-популярного різновидів) та інших стилів для диктантів, переказів, складання діалогів, читання вголос і мовчки, спостережень за мовними засобами, списування тощо.

Важливим аспектом навчання мови є формування навичок **читання мовчки**, практичне ознайомлення з його різними видами (ознайомлювальним, вивчальним, переглядовим). Школярі повинні навчитися читати мовчки незнайомий текст швидше, ніж уголос, розуміти й запам'ятовувати після одного прочитання його фактичний зміст, логічні відношення, закладені в тексті, розуміти його основну думку, позицію автора, сприймати

зображувально-виражальні засоби прочитаного твору. Робота з читання також спрямовується на формування інтересу до читання художніх, науково-популярних, публіцистичних текстів на уроках української мови, обсяг яких повинен збільшуватися з класу в клас. Під час читання вголос важливо передбачати комунікативний аспект цього виду мовленнєвої діяльності й розвивати в учнів уміння орієнтувати швидкість читання, чіткість вимови, виразність, інтонаційну правильність на можливості, інтереси й потреби слухача, виробляти вміння виражати за допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, стилю тексту, авторського задуму тощо. У кожному класі на формування життєво необхідних умінь з цього виду мовленнєвої діяльності виділяються також окремі години.

Говоріння як вид мовленнєвої діяльності передбачає формування й розвиток умінь і навичок діалогічного й монологічного мовлення.

Формування умінь і навичок говоріння здійснюється в процесі заучування учнями невеликих текстів, віршів, загадок, прислів'їв, приказок, матеріалів для рольових ігор тощо; складання відповідей на основі почутого або прочитаного тексту, усних повідомлень і відповідей на лінгвістичну тему тощо; переказування почутого або прочитаного (докладно, стисло, вибірково) текстів різних типів, стилів і жанрів мовлення; складання діалогів і монологічних висловлювань різних типів, стилів і жанрів мовлення.

Навчання української мови передбачає розвиток навичок **письма**, написання робіт творчого характеру, серед яких усні й письмові перекази й твори різних типів, стилів і жанрів мовлення. При чому оцінюється зміст і мовне оформлення (грамотність). Перекази й твори виступають підготовчими вправами до оволодіння учнями життєво необхідними жанрами мовлення (конспект, реферат, доповідь, виступ на зборах, під час дискусії, рецензія тощо). Для активізації мовленнєвої діяльності школярів відповідно до соціокультурної змістової лінії передбачено надавати перевагу таким темам для створення самостійних висловлювань, які *були б пов'язані з життєвим досвідом учнів, зацікавлювали б їх, викликали інтерес, прагнення поділитися думками, зближували реальну й навчальну мовленнєву діяльність, мали б чітке виховне спрямування тощо.*

Заняття з української мови треба будувати так, щоб кожен із проведених видів робіт виконував свою роль у формуванні певного комунікативного вміння, щоб учні успішно оволодівали і монологічним, і діалогічним мовленням, спираючись *на знання про текст, види мовленнєвої діяльності, стилі, типи, жанри мовлення, ситуацію спілкування, набували культури мовлення й спілкування.*

Комунікативна діяльність має здійснюватися в ході розв'язання учнями системи усних і письмових мовленнєвих завдань, розташованих у порядку наростання їх складності. Для надання школярам більше можливостей спілкуватися, висловлювати власні думки й почуття, необхідно, зокрема, ширше впроваджувати групову форму проведення занять, індивідуалізувати й диференціювати систему письмових робіт.

Соціокультурний принцип вимагає вивчення мови на основі створеної українським народом оригінальної і яскравої культури, відображеної в міфології, традиціях і звичаях, усній народній творчості, у творах красного письменства, а також акумульованої в перекладних літературних творах культур інших народів, трансформація учнем відомостей з мови, літератури, історії та інших предметів, власного життєвого досвіду, що здійснюється у процесі підготовки усних і письмових творів, під час виконання творчих робіт інших жанрів, у власний погляд на життя, переконання, світоглядні настанови, ідеали, у знання культурних реалій, які забезпечують органічне входження в суспільство, визначення свого місця в ньому, реалізацію потенційних можливостей особистості. З цією метою ретельно добираються, конструюються й систематизуються тексти з виразним виховним спрямуванням і відповідна тематика творчих робіт, що передбачає формування патріотичних, морально-етичних, екологічних переконань і естетичних смаків.

Таким чином, *соціокультурний принцип* також належить до базових, тому запропоновано в програмі реалізувати його на кожному уроці.

Принцип органічного поєднання навчання мови й мовлення як засобу й способу мовленнєвої діяльності, її змісту й форми означає, що вивчення мовних понять, правописних правил, орфоепічних норм є не самоціллю, а засобом досягнення основної освітньої мети. Тому вивчення мовних понять, явищ, закономірностей, норм, по-перше, має здійснюватися не ізольовано від мовлення, а на основі тексту (висловлювання) як результату мовленнєвої діяльності, по-друге, передбачати застосування вивченого в мовленнєвому процесі. По-третє, формування мовленнєвої компетентності повинно здійснюватися в ході аналізу актуальних навчальних і життєвих проблем, у розв'язанні яких учні бачать особистісний сенс, унаслідок чого формуються їхні пізнавальні мотиви щодо вивчення мови. Дотриманням цього принципу долається формальний характер мовної освіти.

*Принцип здійснення поліфункціональності української мови в процесі навчання – комунікативної, пізнавальної, культуруносної, експресивної, естетичної, креативної тощо – засвідчує й реалізує, за умови вмілого його використання, невичерпні потенційні освітні можливості української мови, які визначають виняткову роль цього навчального предмета. Тому для реалізації цього принципу необхідний *комплект навчальних засобів*, який задовольняв би освітні потреби школярів, *різнобічна система завдань і вправ*, що передбачає актуалізацію й реалізацію зазначених функцій мови, а також *високий професійний рівень учителя*, спроможного керувати процесом здійснення зазначеного принципу.*

У програмі подано орієнтовний розподіл годин. Учитель за потребою має змогу вносити в нього деякі корективи, не скорочуючи при цьому кількості уроків з розвитку мовлення.

8-й клас
(140 год., 4 год. на тиждень)
(12 год. – резерв годин для використання на розсуд учителя)
Мовленнєва змістова лінія (48 годин, з них – 6 резервних)

№ п\п	Кількість годин	Зміст навчального матеріалу	Вимоги до рівня мовленнєвої компетентності учнів
1	4	<p style="text-align: center;">Відомості про мовлення</p> <p>Повторення відомостей про мовлення, текст, стилі, жанри й типи мовлення.; засоби міжфразного зв'язку в тексті. Різновиди аудіювання: ознайомлювальне, вивчальне, критичне. Вивчальне читання (практично). Особливості побудови опису місцевості, пам'яток історії й культури. Жанри мовлення: оповідання, повідомлення, тематичні виписки, конспект прочитаного, протокол, витяг з протоколу, інтерв'ю, особливості їх побудови.</p>	<p>Учень (учениця): <i>усвідомлює</i> такі поняття, як види, форми мовлення, вимоги до мовлення, складники ситуації спілкування; <i>розрізняє</i> різновиди аудіювання й читання; <i>аналізує</i> текст, його основні ознаки й структуру; <i>визначає</i> види зв'язку речень у тексті, загальні мовні засоби міжфразного зв'язку (<i>повторення й узагальнення знань</i>); <i>розрізняє</i> стилі (розмовний, художній, науковий, офіційно-діловий, публіцистичний), сферу їх використання, типи (розповідь, опис місцевості, пам'яток історії і культури, роздум) і жанри мовлення (оповідання, повідомлення, тематичні виписки, конспект, протокол, витяг з протоколу, інтерв'ю); <i>виявляє</i> стилістичні помилки в тексті й виправляє їх.</p>
2	8	<p style="text-align: center;">Види робіт</p> <p style="text-align: center;"><u>Сприймання чужого мовлення:</u> <u>Аудіювання (слухання-розуміння)</u></p> <p>Слухання-розуміння текстів, що належать до стилів: розмовного, художнього, офіційно-ділового, публіцистичного, наукового; типів: розповідь, опис (зокрема опис місцевості, пам'яток історії й культури), роздум; жанрів мовлення (оповідання, стаття, повість, п'єса, нарис, замітка, вірш, байка), різноманітні жанри фольклору. Сприймання на слух текстів, які містять аргументацію для підтвердження двох чи більше поглядів, думок; також прямо виражену спонукальну інформацію. Різновиди аудіювання – ознайомлювальне, вивчальне, критичне (практично).</p>	<p>Учень (учениця): <i>розуміє</i> фактичний зміст, тему та основну думку висловлень інших людей з одного прослуховування (розповіді, лекції, повідомлення, телепередачі та ін.), слідкуючи за особливостями їх змісту й мовного оформлення (тривалість звучання художнього тексту 700-800 слів 7-8 хв., інших стилів обсягом 600-700 слів – 6-7 хв.); <i>визначає</i> причинно-наслідкові зв'язки, зображувально-виражальні засоби в текстах, складніших за змістом, ніж у попередніх класах; <i>користується</i> з певною метою залежно від мовленнєвої ситуації різновидами слухання: <i>ознайомлювальним</i> (розуміє загальний зміст повідомлення), <i>вивчальним</i> (усвідомлює всі елементи почутого і</p>

	<p>Читання мовчки текстів, що належать до стилів: розмовного, художнього, офіційно-ділового, наукового, публіцистичного; типів: розповідь, опис (зокрема опис місцевості, пам'яток історії й культури), роздум; жанрів мовлення (оповідання, стаття, повість, п'єса, нарис, замітка, вірш, байка), різноманітних жанрів фольклору. Сприймання в прочитаному тексті різноманітної аргументації під час обговорення певної проблеми; також прямо вираженої спонукальної інформації.</p> <p>Вивчальне читання (практично). Робота з книжкою: передмова в книжці. Засвоєння нових слів, фразеологізмів, прислів'їв, висловлень про мову. Павилне наголошування слів, що часто вживаються в усному мовленні з помилковим наголосом.</p> <p>Виразне читання вголос художніх, наукових, публіцистичних, ділових текстів, що належать до таких жанрів мовлення: стаття, оповідання, повість, нарис, п'єса, замітка, легенда, байка, вірш, пісня, прислів'я й приказки (вивчення деяких напам'ять або близько до тексту).</p> <p>Культура мовлення і стилістика. Уживання сполучень слів з орудним відмінком часу, наприклад: <i>цими днями, іншим часом, останнім часом</i>; іменників жіночого роду <i>стаття, доповідь, галузь</i>, середнього роду <i>знання</i>, чоловічого роду <i>ліс, робітник, селянин</i>, і подібних у родовому відмінку множини. Варіантне вживання окремих відмінкових форм: <i>написати</i> (лист, листа), <i>пришити</i> (гудзик, гудзика) в усному розмовному мовленні та в художній літературі. Особливості вживання окремих форм якісних прикметників, числівників, займенників, дієслів, службових слів і вигуків у різних стилях української мови.</p>	<p>запам'ятовує їх, розрізняє основну і другорядну інформацію), <i>критичним</i> (творчо, критично формулює власні судження);</p> <p>Учень (учениця): визначає зображувально-виражальні засоби тексту (зокрема помічає мовні засоби, що забезпечують зв'язність тексту); аргументи, які використані в тексті для підтвердження двох чи більше поглядів, думок; прямо виражену спонукальну інформацію в тексті; формулює висновки щодо сприйнятого, оцінює прослухане, співвідносячи його із задумом мовця, своїм життєвим досвідом). читає мовчки незнайомий текст, складніший і довший, ніж у попередніх класах (швидкість читання – 130-240 слів за хв.); користується з певною метою залежно від мовленнєвої ситуації <i>вивчальним</i> різновидом читання (глибоко проникаючи в зміст тексту, розуміє взаємозв'язок, послідовність його композиції, з'ясовує незрозумілі фрази, дає власні визначення, максимально повно охоплює нову інформацію, визначає основне й другорядне в тексті, причинно-наслідкові зв'язки між явищами); розрізняє в тексті прямо виражену спонукальну інформацію, різноманітну аргументацію під час обговорення певної проблеми; робить короткі записи (план, тематичні виписки, конспект) у процесі читання; ставить самостійно запитання під час читання й шукає на них відповідь; оцінює прочитане з погляду змісту, форми, авторського задуму й мовного оформлення.</p> <p>Учень (учениця): виразно читає вголос знайомі (складніші за сприйняттям, ніж у попередніх класах) і незнайомі тексти різних стилів, типів, жанрів мовлення, з достатньою швидкістю (80-120 слів за хв.), відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм,</p>
--	---	--

			<p>виражаючи за допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, стилю тексту, авторський задум;</p> <p><i>оцінює</i> прочитаний уголос текст із погляду його змісту, форми, задуму й мовного оформлення.</p>
3	14	<p>ГОВОРІННЯ.ПИСЬМО</p> <p>Відтворення готового тексту:</p> <p><i>Перекази</i> за складним планом.</p> <p>Говоріння:</p> <p><i>Стислий переказ розповідного тексту</i> з елементами опису місцевості в художньому стилі.</p> <p><i>Вибірковий переказ</i> розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії й культури в науковому стилі.</p> <p><i>Стислий переказ тексту публіцистичного стилю</i> (зокрема на основі прослуханих телепередач).</p> <p>Письмо:</p> <p><i>Стислий переказ розповідного тексту</i> з елементами опису місцевості в художньому стилі.</p> <p><i>Вибірковий переказ</i> розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії й культури в публіцистичному стилі.</p> <p><i>Докладний переказ</i> тексту художнього стилю із творчим завданням .</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p><i>переказує</i> докладно, вибірково й стисло (усно чи письмово) прослуханий або прочитаний текст художнього, наукового й публіцистичного стилів мовлення обсягом (для докладного переказу 250-300 слів, стислого й вибіркового – в 1,5-2 рази більше), підпорядковуючи висловлювання темі та основній думці, дотримуючись композиції, мовних, стильових особливостей та авторського задуму, уникає стилістичних помилок;</p> <p><i>складає</i> самостійно складний план, конспект, тематичні виписки;</p> <p><i>знаходить і виправляє</i> недоліки в змісті, побудові й мовному оформленні висловлювання;</p> <p><i>оцінює</i> текст щодо його змісту, форми, авторського задуму й мовного оформлення.</p>
4	8	<p>Створення власних висловлювань</p> <p>Діалогічне мовлення:</p> <p><i>Діалог</i>, складений на основі телепередач, дібраних запитань за текстом, як обмін думками, повідомлення, відповідно до створеної в класі ситуації спілкування, пов'язаної із життєвим досвідом учнів, дискусійного характеру, його розігрування в різних стилях мовлення.</p> <p>Під час оцінювання діалогу слід диференціювати репліки на розгорнуті (складаються із двох і більше речень) й нерозгорнуті (виражені одним реченням). Якщо репліки розгорнуті, то їх кількість зменшується. До вказаної кількості не зараховуються слова, що належать до мовленнєвого</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p><i>складає</i> діалог (орієнтовно 10-12 реплік для двох учнів) як обмін думками, повідомлення на основі самостійно дібраних запитань за текстом, прослуханих телепередач, що містять розповідь чи роздум дискусійного характеру;</p> <p><i>додає чи змінює</i> окремі репліки діалогу відповідно до зміненої ситуації спілкування;</p> <p><i>підтримує</i> діалог, використовуючи репліки для стимулювання, формули мовленнєвого етикету, демонструючи певний рівень вправності в процесі діалогу (стильність, виразність, доречність тощо), дотримуючись норм української літературної мови;</p>

		етикету (звертання, привітання, прощання тощо).	
5	8	<p>Монологічне мовлення: <i>Твори</i> за складним планом.</p> <p>Говоріння: Твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі. Твір-опис пам'яток історії й культури за картиною в публіцистичному стилі. Повідомлення на тему про мову, що вимагає зіставлення й узагальнення матеріалу в науковому стилі.</p> <p>Письмо: Твори-описи місцевості (вулиці, села, міста), пам'яток історії й культури на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі.. Твір-оповідання на основі почутого (з обрамленням). Конспект прочитаного науково-навчального тексту; тематичні виписки. Інтерв'ю в публіцистичному стилі. <i>Ділові папери</i>. Протокол. Витяг з протоколу.</p>	<p><i>обирає</i> самостійно аспект запропонованої теми, висловлюючи особисту думку щодо її обговорення, використовуючи цікаві, переконливі аргументи на захист своєї позиції, із власного життєвого досвіду, змінюючи свою думку в разі незаперечних аргументів іншого; <i>оцінює</i> текст (його зміст, форму, задум і мовне оформлення).</p> <p>Учень (учениця): <i>складає</i> усні й письмові твори (за складним планом, обираючи відповідний ситуації спілкування й комунікативного завдання стиль мовлення (розмовний, художній, науковий, публіцистичний, офіційно-діловий), використовуючи різні типи мовлення (зокрема твір-опис місцевості, твір-опис пам'яток історії й культури) і жанр мовлення (оповідання з обрамленням, конспект прочитаного, тематичні виписки, інтерв'ю, протокол, витяг з протоколу); <i>використовує</i> засоби образності в тексті, передає причинно-наслідкові зв'язки; <i>додержується</i> основних вимог до мовлення й правил спілкування; <i>знаходить і виправляє</i> недоліки в змісті, побудові й мовному оформленні власного й чужого висловлювання; <i>оцінює</i> текст (його зміст, форму, задум і мовне оформлення).</p>
<p>Міжпредметні зв'язки. Роздуми з елементами аналізу художнього твору, письмова порівняльна й групова характеристики літературних персонажів (література); роздуми на суспільну тему (історія).</p>			

Мовна змістова лінія (92 години, з них – 6 резервних)

Дата проведення уроку	№ п/п	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	1	2	<p>Вступ</p> <p>Розвиток української мови. Мова—найважливіший засіб пізнання, спілкування й впливу. Мовні норми. Мовленнєві помилки.</p>	<p>Учень (учениця): <i>усвідомлює</i> значення мови як найважливішого засобу пізнання, спілкування і впливу.</p>
	2	6	<p>Повторення та узагальнення вивченого</p> <p><i>Розіли науки про мову та мовні одиниці. Частини мови. Самостійні частини мови, їх значення, морфологічні ознаки й синтаксична роль. Службові частини мови. Вигук.</i></p> <p><i>Іменник.</i> Принципи поділу іменників на відміни й групи. Відмінювання іменників.</p> <p><i>Прикметник.</i> Відмінювання прикметників. Групи прикметників за значенням. Ступені порівняння прикметників. Написання відмінкових закінчень іменників і прикметників. Правила правопису складних прикметників.</p> <p><i>Числівник.</i> Граматичні зв'язки числівників з іменниками.</p> <p><i>Займенник.</i> Особливості вживання займенників у мовленні. Орфограми в числівниках і займенниках.</p> <p><i>Дієслово.</i> Дієвідмінювання дієслів. Написання особових закінчень дієслів.</p> <p><i>Прислівник.</i> Способи творення та правопис прислівників.</p> <p><i>Службові частини мови.</i> Морфологічний аналіз. Правопис і виділення вигуків у тексті.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки: <i>Лексикологія й фразеологія.</i> Засвоєння нових слів і фразеологізмів, прислів'їв та крилатих висловів.</p> <p>Культура мовлення й стилістика. Додержання</p>	<p>Учень (учениця): <i>розрізняє</i> самостійні й службові частини мови за їх істотними ознаками; <i>правильно наголошує</i> слова, що часто вживаються в усному мовленні з помилковим наголосом; <i>користується</i> різними видами словників; <i>будує</i> речення різних типів, використовуючи в них фразеологізми, прислів'я і крилаті вислови, передбачені мінімумом; <i>стилістично правильно</i> використовує форми слів, що належать до різних частин мови, відповідно до вивчених правил; <i>знаходить і виправляє</i> пунктуаційні й орфографічні помилки на вивчені правила; <i>правильно і доцільно</i> використовує вивчені поняття у власних висловлюваннях, зважаючи на особливості їх уживання в мовленні.</p>

			<p>правильної інтонації в реченнях з однорідними й відокремленими членами речення, звертаннями, вставними словами, прямою мовою і в діалогах. Засвоєння складних випадків слововживання.</p> <p>Текст (риторичний аспект). Удосконалення вмінь складати й поліпшувати висловлювання на основі використання власного досвіду.</p>	
3.	4	<p>Синтаксис і пунктуація Синтаксис української мови як учення про будову речень і словосполучень. Основні одиниці синтаксису — словосполучення і речення. Пунктуація як учення про систему правил уживання розділових знаків у тексті. Поняття пунктограми. Типи пунктограм. Правопис. Розділові знаки в кінці речення (повторення). Внутрішньопредметні зв'язки Лексикологія і фразеологія. Засвоєння нових слів і фразеологізмів та крилатих висловів. Грамматика. Спостереження за використанням вивчених частин мови в ролі головного і залежного слів. Граматична помилка та її умовне позначення (практично). Культура мовлення і стилістика. Практичне засвоєння словосполучень, у яких допускаються помилки у формі залежного слова; синоніміка словосполучень різної будови. Узгодження прикметників з незмінюваними іменниками та іменниками спільного роду. Текст (риторичний аспект). Удосконалення вмінь стисло формулювати теми й мікротеми усних і письмових висловлювань у формі словосполучень. Риторичні запитання, виклад за допомогою запитань і відповідей.</p>	<p>Учень (учениця): <i>розрізняє</i> словосполучення і речення; <i>правильно визначає</i> головне і залежне слово у словосполученні, тип зв'язку між ними; розрізняє речення за метою висловлювання, емоційністю, кількістю граматичних основ, наявністю другорядних членів; <i>аналізує, конструює,</i> використовує у мовленні словосполучення і речення вивчених типів; <i>обґрунтовує</i> вживання розділових знаків в кінці речення; <i>правильно і доцільно</i> використовує вивчені поняття у власних висловлюваннях, зважаючи на особливості їх уживання в мовленні.</p>	
4.	12	<p>Словосполучення і речення Словосполучення. Головні ознаки синтаксичного словосполучення.</p>	<p>Учень (учениця): <i>розрізняє</i> головне і залежне слово у словосполученні;</p>	

		<p>Відмінність синтаксичних словосполучень від лексичних і фразеологічних.</p> <p>Будова словосполучень. Смыслові відношення в словосполученні.</p> <p>Типи синтаксичних словосполучень за вираженням головного слова. Лексична і граматична сполучуваність слів.</p> <p>Сурядний і підрядний зв'язки слів.</p> <p>Типи підрядного зв'язку слів у словосполученні: узгодження, керування, прилягання.</p> <p>Прийменникові і безприйменникові словосполучення.</p> <p>Словосполучення з головним словом, що вимагає різних відмінкових форм, з прийменником і без нього.</p> <p>Синонімічність словосполучень різного типу та словосполучень і слів.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки. <i>Лексикологія і фразеологія.</i></p> <p>Засвоєння нових слів, фразеологізмів та крилатих висловів.</p> <p><i>Грамматика.</i> Способи зв'язку кількісних числівників з іменниками у називному, знахідному та непрямих відмінках.</p> <p>Визначення способів зв'язку слів у словосполученні.</p> <p><i>Культура мовлення і стилістика.</i></p> <p>Грамматична правильність мовлення. Запобігання помилкам в узгодженні й керуванні. Практичне засвоєння особливостей узгодження прикметника та інших частин мови з незмінюваними іменниками та іменниками спільного роду. Засвоєння словосполучень, у яких трапляються помилки у формі керуваного слова, зокрема словосполучень, що розрізняються в українській та російській мовах, словосполучень із прийменниками <i>по, у (в), з (із)</i>. Використання у мовленні синонімічних словосполучень та словосполучень</p>	<p><i>визначає</i> види словосполучень за приналежністю головного слова до певної частини мови; речення різних видів (за метою висловлювання, характером граматичної основи, кількістю граматичних основ); <i>інтонує</i> правильно речення різних видів, беручи до уваги й логічний наголос для передачі різних змістових та емоційних відтінків значення; <i>аналізує й оцінює</i> виражальні можливості словосполучень і речень різних видів; <i>правильно розставляє</i> розділові знаки; <i>обґрунтовує</i> їх уживання за допомогою вивчених правил; <i>знаходить і виправляє</i> пунктуаційні і граматичні помилки; <i>конструює</i> словосполучення і речення різних видів, у тому числі синонімічні; <i>редагує</i> тексти, надаючи їм більшої виразності за допомогою вивчених мовних засобів; <i>використовує</i> виражальні можливості речень вивчених видів у власному мовленні.</p>
--	--	--	---

		<p>і слів. <i>Речення як комунікативна одиниця.</i> Основні ознаки речення: предикативність, інтонаційна і смислова завершеність, модальність. Типи речень за метою висловлювання. Речення розповідні, питальні та спонукальні. Риторично-питальні, власне питальні, питально-спонукальні речення. Інтонаційні і структурні особливості розповідних, питальних і спонукальних речень. Розповідні, стверджувальні та заперечні речення. Загальнозаперечні і частковозаперечні речення. Окличні речення: розповідно-окличні, питально-окличні, спонукально-окличні. Структурно-семантичні типи речень. Поширені і непоширені речення. Прості і складні речення. Порядок слів у простому реченні. Інверсія в простих реченнях. Поняття про активний і пасивний зворот. <i>Правопис.</i> Розділові знаки у простому і складному реченнях, а також у реченнях із однорідними членами, звертаннями, вставними словами, прямою мовою, при діалозі (повторення). <i>Внутрішньопрдметні зв'язки</i> <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння нових слів і фразеологізмів, прислів'їв та крилатих висловів. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Логічний наголос і порядок слів як засіб підвищення точності і виразності мовлення. Інтонація спонукальних і окличних речень, що передає різні емоційні відтінки значення; зворотний порядок слів як засіб виразності мовлення. Правильне інтонування речень різного типу. Інтонація в спонукальних та окличних реченнях з різними змістовими та емоційними відтінками. Уміння</p>	
--	--	---	--

		<p>використовувати логічний наголос і порядок слів для підвищення точності й виразності мовлення. Використання риторичних запитань як виражального засобу мовлення. Синоніміка активних і пасивних зворотів.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i></p> <p>Удосконалення будови і зв'язності розповідного й описового тексту. Використання означень і порівняльних зворотів. Особливості актуального членування речень.</p>	
<p>Міжпредметні зв'язки. Риторичні запитання в художньому тексті. Інверсія в художньому тексті (література).</p>			
5.	16	<p>Просте речення. Двоскладне просте речення. Структурні особливості простого речення. Підмет як головний член речення. Способи його вираження. Простий присудок. Складений дієслівний присудок. Способи його вираження. Зв'язки в складеному дієслівному присудку. Складений іменний присудок. Способи його вираження. Зв'язка в іменному складеному присудку. Форми іменної частини складеного присудка. Складний присудок. Зв'язок простого і складеного присудка з підметом.</p> <p>Другорядні члени речення. Означення, додаток, обставини. <i>Означення.</i> Узгоджені і неузгоджені означення. Способи їх вираження. Розмежування неузгоджених означень і приіменних додатків. <i>Прикладка</i> як різновид означення. Місце прикладки при означуваному слові. Дефіс при непоширеній прикладці. Прикладки, які беруться в лапки. <i>Додаток.</i> Придієслівні та приіменні додатки. Прямі й непрямі додатки. Способи вираження їх. <i>Обставини.</i> Типи обставин за значенням. Способи вираження їх. Розрізнення обставин і додатків;</p>	<p>Учень (учениця): <i>розрізняє</i> головні й другорядні члени; <i>визначає</i> види присудків, означень та обставин у реченнях, способи вираження підмета; <i>пише</i> прикладки відповідно до орфографічних норм і обґрунтовує написання; <i>правильно розставляє</i> розділові знаки між підметом і присудком і при порівняльних зворотах; <i>обґрунтовує</i> їх за допомогою вивчених правил; <i>знаходить</i> і <i>виправляє</i> орфографічні та пунктуаційні помилки на вивчені правила; <i>аналізує</i> будову простого двоскладного речення, будову тексту, засоби зв'язку речень у ньому; <i>оцінює</i> виражальні можливості простого двоскладного речення у текстах різних стилів.</p>

		<p>обставин, додатків і неузгоджених означень. Порівняльний зворот. <i>Правопис.</i> Тире між підметом і присудком. Написання непоширених прикладок через дефіс; прикладки, що беруться в лапки. Виділення порівняльних зворотів комами.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Правильне вживання форм присудка при підметі, вираженому словосполученням або складноскороченим словом. Єдність видо-часових форм дієслів-присудків як засіб зв'язку речень у тексті. Засвоєння складних випадків зв'язку підмета з присудком. Семантико-стилістичні відтінки складених присудків з іменною частиною в називному, орудному й знахідному відмінках. Уживання синонімічних узгоджених і неузгоджених означень, означень-епітетів. Зв'язок географічних назв із означуваним іменником. Використання обставин часу і місця для зв'язку речень у розповідних та описових текстах. Синонімічні та антонімічні обставини як засіб зв'язку в різного типу висловлюваннях. Стилістична роль означень і порівняльних зворотів у художньому й розмовному стилях. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Правильне вживання другорядних членів речення у мовленні. Роль другорядних членів речення у тексті.</p>		
	<p>Міжпредметні зв'язки. Епітет і порівняння як художні прийоми (література). Особливості вживання іменного складеного присудка в науковому стилі (історія, географія, фізика та ін.).</p>			
	6.	8	<p>Односкладні речення Односкладні речення з головним членом, співвідносним із</p>	<p>Учень (учениця): виділяє односкладні речення з-поміж інших видів речень;</p>

		<p>присудком: означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові, інфінітивні. Вираження головного члена в них. Односкладні речення з головним членом, співвідносним із підметом (називні). Розрізнення називних речень і двоскладних з іменним складеним присудком, вираженим прикметником.</p> <p>Поширені й непоширені односкладні речення.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i></p> <p>Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів (у формі односкладних речень).</p> <p><i>Культура мовлення і стилістика.</i></p> <p>Речення двоскладні й односкладні різних видів як синтаксичні синоніми. Уживання в описах називних речень для позначення часу і місця.</p> <p>Уживання односкладних речень з певною стилістичною настановою.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i></p> <p>Використання ключових слів для підготовки усного і письмового переказу тексту-опису перлин вітчизняної та світової архітектури.</p>	<p><i>визначає</i> види односкладних речень (у тому числі в складних реченнях);</p> <p><i>оцінює</i> виражальні можливості і роль односкладних речень у текстах художнього, розмовного, публіцистичного стилів;</p> <p><i>знаходить і виправляє</i> пунктуаційні помилки на вивчені правила;</p> <p><i>конструює</i> односкладні речення вивчених видів;</p> <p><i>правильно використовує</i> їх у власному мовленні;</p> <p><i>складає</i> конспект ключових слів як змістову опору в процесі підготовки усного висловлювання;</p> <p><i>правильно будує</i> текст на соціокультурну тему, використовуючи виражальні можливості односкладних речень.</p>
	<p>Міжпредметні зв'язки. Односкладні речення як виражальний засіб у художніх творах.</p> <p>Узагальнено-особові речення в усній народній творчості – прислів'я (література).</p>		
7.	3	<p>Неповне речення</p> <p>Повні і неповні речення. Односкладні повні і неповні речення. Умови вживання неповних речень. Еліптичні речення.</p> <p><i>Правопис.</i> Тире в неповних реченнях. Поняття про слова-речення.</p> <p><i>Культура мовлення.</i> Інтонація в неповних реченнях. Уживання неповних речень з метою уникнення повторень. Неповні речення в художньому і розмовному стилях.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки</p>	<p>Учень (учениця):</p> <p><i>виділяє</i> неповні речення з-поміж інших видів речень, <i>правильно аналізує</i> неповні речення;</p> <p><i>оцінює</i> виражальні можливості і роль неповних речень у текстах художнього, розмовного, публіцистичного стилів;</p> <p><i>правильно інтонує</i> неповні речення;</p> <p><i>ставить</i> правильно тире в неповних реченнях;</p> <p><i>знаходить і виправляє</i> пунктуаційні помилки на</p>

			<p><i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів (у формі неповних речень).</p>	<p>вивчені правила; <i>конструює</i> неповні речення; <i>правильно й доречно</i> використовує неповні речення у мовленні.</p>
Міжпредметні зв'язки. Еліпсис як стилістична фігура (література).				
8.	10	<p>Ускладнене речення Речення з однорідними членами Однорідні члени речення. Поширені й непоширені однорідні члени. Інтонація і сполучники сурядності (єднальні, протиставні, розділові, градаційні, приєднувальні) в реченнях з однорідними членами. Однорідні члени речення зі сполучниковим, безсполучниковим і змішаним зв'язком. Речення з кількома рядами однорідних членів. Однорідні означення, відмінність їх від неоднорідних. Синтаксична роль узагальнювальних слів. Узагальнювальні слова в реченнях з однорідними членами. <i>Правопис.</i> Кома між однорідними членами. Двокрапка і тире в реченнях з узагальнювальними словами при однорідних членах речення. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів (з однорідними членами речення). <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Інтонація в реченнях з однорідними членами, в тому числі з узагальнювальними словами. Особливості зв'язку присудка з однорідними підметами, означення - з однорідними підметами, означення - з однорідними означуваними словами. Усунення логічних і граматичних помилок у реченнях з однорідними членами. Правильна побудова речень зі сполучниками <i>не лише... а й, як... так і.</i> Особливості різних способів</p>	<p>Учень (учениця): <i>знаходить</i> речення з однорідними членами (непоширеними й поширеними), з узагальнювальними словами, різними рядами однорідних членів в одному реченні; <i>правильно розставляє</i> розділові знаки при однорідних членах речення та <i>обтрунговує</i> їх; <i>знаходить і виправляє</i> помилки на вивчені правила; <i>правильно інтонує</i> речення з однорідними членами; <i>аналізує й оцінює</i> виражальні можливості речень з однорідними членами з різних стилів мовлення; <i>конструює</i> речення, до складу яких входять однорідні члени з різними типами зв'язку між ними, зокрема з парними сполучниками, узагальнювальними словами при однорідних членах; <i>будує</i> висловлювання в різних стилях мовлення, використовуючи виражальні можливості речень з однорідними членами в усному і писемному мовленні.</p>	

			<p>поєднання однорідних членів. Синоніміка рядів однорідних членів з різними типами зв'язку між ними. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання однорідних членів речення в текстах офіційно-ділового, наукового і художнього стилів.</p>	
	<p>Міжпредметні зв'язки. Ряди різних за характером слів у ролі однорідних членів як засіб художньої виразності, однорідні означення – епітети (література).</p>			
9.	10	<p>Речення із звертаннями, вставними словами (сполученнями слів, реченнями). Звертання поширені і непоширені. Способи вираження звертання. Інтонція речень із звертанням. Риторичні звертання. Правопис. Розділові знаки при звертанні. Поняття про вокативні речення. Вставні слова, сполучення слів, речення. <i>Правопис.</i> Розділові знаки при звертанні, вставних словах, словосполученнях і реченнях. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Використання звертань і вставних слів для передачі ставлення до адресата. Синоніміка вставних слів і речень у тексті. Правильне інтонювання речень із вставними словами, словосполученнями і реченнями. Особливості використання вставних слів, словосполучень і речень у різних стилях. Уживання вставних слів, словосполучень і речень для передачі ставлення до висловленої думки, принагідного зауваження. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання морфологічних і синтаксичних засобів привернення уваги слухачів і вираження особистого ставлення до висловлюваного.</p>	<p>Учень (учениця): <i>знаходить</i> звертання, вставні слова (словосполучення, речення) у реченні; <i>аналізує й оцінює</i> виражальні можливості речень із звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями) в тексті; <i>правильно розставляє</i> розділові знаки при звертаннях, вставних словах (словосполученнях, реченнях) й <i>обґрунтовує</i> їх; <i>знаходить і виправляє</i> помилки на вивчені пунктуаційні правила; <i>конструює й інтонує</i> правильно речення зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями); <i>використовує</i> виражальні можливості речень зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями) в усному і писемному мовленні.</p>	
<p>Міжпредметні зв'язки. Риторичне звертання. Виразальний засіб у художніх творах</p>				

(література). Використання вставних слів для зв'язку частин наукового тексту (математика, фізика, хімія, історія та ін.).

	10.	14	<p>Речення з відокремленими членами Поняття про відокремлення. Основні умови відокремлення другорядних членів речення. Відокремлені узгоджені означення. Поширене відокремлене означення, виражене дієприкметниковим і прикметниковим зворотами. Неузгоджені відокремлені означення. Правопис. Розділові знаки при відокремлених означеннях. Відокремлена прикладка як особлива форма означення. Вираження поширених і непоширених відокремлених прикладок. Відокремлення додатків із словами <i>крім, окрім, за винятком</i>. Відокремлені обставини. Способи вираження поширених і непоширених відокремлених обставин. Поширена відокремлена обставина, виражена дієприслівниковим зворотом. Уточнювальні члени речення. <i>Правопис</i>. Розділові знаки при відокремлених членах. Внутрішньопредметні зв'язки. <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів (з відокремленими членами речення). <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Правильна побудова речень з дієприкметниковими і дієприслівниковими зворотами. Інтонаційне оформлення речень з відокремленими членами. Синоніміка простих речень з відокремленими членами і складних речень. Роль відокремлених другорядних членів у текстах різних стилів. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання виражальних засобів фразеології та</p>	<p>Учень (учениця): <i>знаходить</i> відокремлені та уточнювальні члени в реченні; <i>правильно розставляє</i> розділові знаки при відокремлених та уточнювальних членах речення та обґрунтовує їх; <i>знаходить і виправляє</i> допущені пунктуаційні і граматичні помилки; <i>правильно інтонує</i> речення з відокремленими та уточнювальними членами речення; <i>аналізує й оцінює</i> виражальні можливості речень з відокремленими та уточнювальними членами в текстах різних стилів; <i>будує</i> висловлювання в публіцистичному і науковому стилях, використовуючи виражальні можливості речень з відокремленими та уточнювальними членами речення в усному і писемному мовленні.</p>
--	-----	----	--	---

			відокремлених членів речення в мовленні.	
	Міжпредметні зв'язки. Використання конструкцій з відокремленням у текстах художнього (література) і наукового (історія, географія, фізика, біологія та ін.) стилів. Уточнювальна, увиразнювальна роль відокремлених обставин у художніх творах (література).			
	11.	3	<p>Повторення в кінці року відомостей про речення. <i>Правопис.</i> Розділові знаки в простому реченні.. Внутрішньопредметні зв'язки. <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Точність, багатство і різноманітність мовлення. Практичне використання синонімів, антонімів, вибір слова під час створення текстів.</p>	<p>Учень (учениця): <i>розпізнає</i> вивчені поняття, визначає їхні суттєві ознаки; <i>правильно будує</i> й <i>використовує</i> в мовленні речення різних видів; <i>правильно розставляє</i> розділові знаки відповідно до вивчених пунктуаційних правил; <i>здійснює</i> самоконтроль за результатами навчальних досягнень.</p>

Соціокультурна змістова лінія

Орієнтовний зміст навчального матеріалу			Орієнтовні вимоги до вмінь
Сфери відношень	Тематика текстів	Теми висловлювань учнів	
Я і українська мова та література.	Мова — найважливіший засіб пізнання, спілкування і впливу, єднання громадян України в самобутню культурну спільноту.	"Українська мова — велике духовне надбання нашого народу". "Мово! Пресвятая Богородице мого народу!" "У дзеркалі слова." "Мова – дивосвіт, духовна планета, на якій живе виплекана людиною незліченна кількість слів." "Звідки приходять фразеологізми."	Учень (учениця): <i>сприймає, аналізує, оцінює</i> прочитані чи почуті соціокультурні відомості про Україну й світ; <i>добирає</i> й <i>використовує</i> ті з них, які необхідні для досягнення певної експресивної, комунікативної чи іншої мети.
Я і Батьківщина (її природа, історія)	Любов до України, її природи. Екологічний стан природи. Охорона довкілля. "Червона книга".	"Ми є. Були. І будем ми. Й Вітчизна наша з нами (І. Багряний). "Земля не вибачає байдужості.	

<p>Я і національна культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин, українська пісня).</p>	<p>Роль народних традицій, вірувань, релігії, християнської моралі, свят, міфології, фольклорної творчості, художньої літератури у формуванні світогляду українців. Внесок українців у світову культуру. Збагачення української культури духовними скарбами інших народів.</p>	<p>"А в серці тільки ти, єдиний мій, коханий рідний краю!", "Я — України син", "Я — кровинка твоя, Україно". "Погортайте сторінки сивих віків". "Людина реалізується в культурі думки, культурі праці й культурі мови". "Прекрасне і потворне у нашому житті". "Що з побуту українців минулого хотілося б повернути?" "Чи матиме Вкраїна колись свого Мойсея?"</p>	
<p>Я і ми (родина, друзі, народ, людство).</p>	<p>Український народ: походження, формування, етнографічні групи. Інші національні спільноти України. Визначні люди України.</p>	<p>"Хто є для мене взірцем?". "Ми з тобою схожі і не схожі, мій ровеснику, мій друже!" "Враження від зустрічі з незнайомою людиною". "Живі скарби, що йдуть по землі". "Трагедія і велич Павла Полуботка". "Василь Симоненко – поет пробудженої совісті". "Манускрипт під назвою "Літопис самовидця". "Внесок українців у світову культуру".</p>	
<p>Я і рідна природа.</p>	<p>Природа. Тваринний і рослинний світ. Екологічний стан. Чорнобильська трагедія. "Червона книга" про охорону тварин.</p>	<p>"Екологія природи й екологія душі". Був ясний день восени". "Ой у полі вербиченька". "Степове безмежжя України". "Цвітуть соняшники". "У лісовій глушині". "Рідне місто". "Чим тобі, любий краю, віддячу?". "Серед хвиль". "Мій образ рідної землі". "Екологія природи й екологія душі."</p>	
<p>Я і мистецтво (традиційне і професійне).</p>	<p>Архітектурні скарби України. Магія народного мелосу. Краса душі українства, що виражається в рукотворній красі.</p>	<p>"Мистецтво як засіб творення особистості". "Працюй, і слід твій не загине!" "Ієрархія моральних цінностей з мого погляду".</p>	

Я як особистість.	Шляхи самопізнання і життєтворчості.	"Шукайте папороті цвіт у своїй душі".	
-------------------	--------------------------------------	---------------------------------------	--

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

Види умінь	Вимоги до загальнонавчальних досягнень учнів	
Організаційно-контрольні	Учень самостійно:	<i>усвідомлює і визначає</i> мотив і мету власної пізнавальної і життєтворчої діяльності; <i>планує</i> діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи; <i>здійснює</i> намічений план за допомогою дібраних методів і прийомів; <i>оцінює</i> проміжні і кінцеві результати пізнавальної діяльності, робить відповідні корективи.
Загальнопізнавальні	Учень самостійно:	<i>аналізує</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності; <i>порівнює, систематизує, узагальнює, конкретизує</i> їх; <i>робить висновки</i> на основі спостережень; <i>виділяє головне</i> з-поміж другорядного; <i>моделює</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності.
Творчі	Учень самостійно:	<i>уявляє</i> словесно описані предмети і явища, фантазує на основі сприйнятого; <i>прогнозує</i> подальший розвиток певних явищ; <i>переносить</i> раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію; <i>помічає і формулює</i> проблеми в процесі навчання і життєтворчості; <i>усвідомлює</i> будову предмета вивчення; <i>робить припущення</i> щодо способу розв'язання певної проблеми; <i>добирає</i> аргументи для його доведення; <i>спростовує</i> хибні припущення і твердження.
Естетико-етичні	Учень (учениця):	<i>помічає й цінує</i> красу в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, у вчинках людей і результатах їхньої діяльності; <i>спроможний критично оцінювати</i> відповідність своїх вчинків загальнолюдським моральним нормам, <i>усувати</i> помічені невідповідності; <i>виявляє здатність</i> поставити себе на місце іншої людини; <i>готовий прощати</i> образи знайомій і незнайомій людині, усвідомлюючи їх недосконалість; <i>переконаний</i> , що творити добро словом і ділом — обов'язок кожної людини.

9-й клас
(140 годин, 4 години на тиждень)
(12 годин - резерв годин для використання на розсуд учителя)
Мовленнєва змістова лінія
(48 годин, з них – 6 резервних)

Дата проведення уроку	№ п/п	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	1.	4	<p>Відомості про мовлення Повторення вивченого про мовлення. Види мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо). Різновиди аудіювання: ознайомлювальне, вивчальне і критичне; читання (ознайомлювальне, вивчальне і переглядове). Вимоги до мовлення. Мовленнєва ситуація. Текст, його основні ознаки; стилі, типи мовлення (повторення). Жанри мовлення: оповідання, доповідь, тези прочитаного, конспект почутого, заява, автобіографія, резюме.</p>	<p>Учень (учениця): <i>систематизує</i> вивчені відомості про види, форми мовлення, види мовленнєвої діяльності, різновиди аудіювання, читання, вимоги до мовлення, ситуацію спілкування, її складові, основні правила спілкування; <i>аналізує</i> текст, його основні ознаки, структуру, види зв'язку речень у тексті, загальні мовні засоби міжфразного зв'язку; типи, стилі і жанри мовлення (у т. ч. оповідання, доповідь, тези прочитаного, конспект почутого, заяву, автобіографію), особливості їх побудови.</p>
	2.	6	<p>Види робіт Сприймання чужого мовлення <i>Аудіювання (слухання-розуміння)</i> <i>Різновиди аудіювання</i> (ознайомлювальне, вивчальне, критичне) текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення. Читання мовчки і вголос <i>Читання мовчки</i> текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення. Різновиди читання (ознайомлювальне, вивчальне, переглядове) (практично). Сприймання на слух текстів, які містять безпосередньо не виражену спонукальну інформацію. Переглядове читання (практично). <i>Виразне читання вголос</i> текстів різних типів, стилів, жанрів мовлення (також різноманітних жанрів фольклору, вивчення деяких напам'ять або близько до тексту для збагачення</p>	<p>Учень (учениця): <i>розуміє</i> фактичний зміст, тему та основну думку висловлювань інших людей з одного прослуховування (тривалість звучання художніх текстів 8—9 хв, інших стилів — 7—8 хв); <i>користується</i> різними видами аудіювання (ознайомлювальним, вивчальним, критичним), залежно від мовленнєвої ситуації, адекватно сприймаючи основну думку висловлювання, особливості його структури і мовного оформлення; <i>визначає</i> причинно-наслідкові зв'язки, виразально-зображувальні засоби в складніших, порівняно з попередніми класами, прослуханих текстах; <i>складає</i> план, конспект почутого; <i>оцінює</i> почуте висловлювання з погляду змісту, форми, задуму і мовного оформлення; <i>читає</i> мовчки незнайомий текст</p>

			власного мовлення).	(швидкість читання — 140—270 слів за 1 хв), складніший і більший за обсягом, ніж у попередніх класах; <i>послуговується</i> , залежно від мовленнєвої ситуації, відомими різновидами читання, у т. ч. <i>переглядом</i> (розпізнає смислові групи слів у тексті на основі заголовка, ключових слів, малюнків, початкових фраз абзацу, виділяє й узагальнює факти у процесі читання, прогнозує зміст ще не прочитаної частини; переглядає тексти, більші за обсягом, ніж у попередніх класах, швидко відшукуючи в них указані вчителем елементи тексту (розділові знаки, слова, частини тексту, виділені спеціальними шрифтами, цифри, зноски, кількість абзаців, довгих речень, певний розділ чи підрозділ тощо); <i>складає</i> план, тези прочитаного; <i>оцінює</i> прочитане з погляду змісту, форми, задуму і мовного оформлення.
	3.	18	Говоріння, письмо Відтворення готового тексту: <i>Перекази (навчальні й контрольні)</i> за складним планом. <i>Говоріння.</i> Стислі перекази текстів наукового і публіцистичного стилів. Вибірковий переказ тексту художнього стилю. Вибіркові перекази текстів наукового і художнього стилів (на основі декількох джерел). Докладний переказ тексту публіцистичного стилю із творчим завданням. <i>Письмо.</i> Твори в публіцистичному стилі мовлення на морально-етичну та суспільну теми. Тези прочитаного (художнього твору, публіцистичної чи науково-пізнавальної статей).	Учень (учениця): <i>виразно читає</i> вголос знайомі, складніші, порівняно з попередніми класами, і незнайомі тексти різних стилів, типів, жанрів мовлення, з достатньою швидкістю (80—120 слів за 1 хв), відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм, виражаючи за допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, стилю тексту, мовного оформлення, авторський задум; <i>оцінює</i> прочитаний уголос текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення; <i>переказує</i> (усно і письмово) докладно, вибірково і стисло тексти художнього, наукового і публіцистичного стилів, підпорядковуючи висловлювання темі та основній думці, дотримуючись композиції,

			<p>Конспектування як різновид стислого переказу почутого. <i>Ділові папери</i>. Заява, автобіографія, резюме.</p>	<p>мовних, стильових особливостей прослуханих і прочитаних текстів художнього, наукового і публіцистичного стилів мовлення (для докладного переказу — 300—350 слів, стислого і вибіркового — в 1,5—2 рази більше) за самостійно складеним складним планом; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, мовного оформлення та авторського задуму.</p>
4.	14	<p>Створення власних висловлень Діалогічне мовлення: <i>Діалог</i>, складений відповідно до запропонованої ситуації (офіційна й неофіційна розмова, діалог-домовленість), обговорення самостійно обраної теми, розігрування діалогу. Монологічне мовлення : <i>Твори (навчальні й контрольні)</i> за складним планом. <i>Говоріння</i>. Твір у публіцистичному стилі мовлення на морально-етичну тему. Доповідь на основі двох-трьох джерел на морально-етичну і суспільну теми у публіцистичному стилі. <i>Письмо</i>. Твори в публіцистичному стилі мовлення на морально-етичну та суспільну теми. Оповідання на самостійно обрану тему. <i>Тези</i> прочитаного (художнього твору, публіцистичної чи науково-пізнавальної статей). <i>Конспект</i> почутого науково-навчального тексту. <i>Ділові папери</i>. Заява. Автобіографія.</p>	<p>Учень (учениця): <i>складає, розігрує</i> діалог (орієнтовно 12—14 реплік для двох учнів) відповідно до запропонованої ситуації, демонструючи певний рівень вправності у процесі діалогу (стислість, логічність, виразність, доречність, винахідливість тощо), додаючи або замінюючи окремі репліки діалогу відповідно до зміненої ситуації спілкування; <i>обирає</i> самостійно аспект запропонованої теми, висловлюючи особисту позицію в її обговоренні, відшукуючи цікаві, переконливі аргументи на захист своєї позиції, у тому числі і з власного життєвого досвіду, змінюючи свою думку в разі незаперечних аргументів іншого; <i>використовує</i> репліки для стимулювання і підтримання діалогу, формули мовленнєвого етикету; дотримуючись норм української літературної мови; <i>оцінює</i> висловлювання з погляду його змісту, форми, задуму й мовного оформлення; <i>складає</i> усні і письмові твори (зазначених у програмі видів) — заяву й автобіографію, підпорядковуючи висловлювання темі та основній думці, будуючи в логічній послідовності за самостійно складеним простим або складним планами, добираючи мовні засоби відповідно до задуму</p>	

				<p>висловлювання, стилю і жанру мовлення; <i>добирає і систематизує</i> з різних джерел матеріал для творів; <i>робить</i> необхідні узагальнення і висновки; <i>додержується</i> вимог до мовлення та основних правил спілкування; <i>знаходить і виправляє</i> недоліки в змісті, побудові і мовному оформленні власного і чужого висловлювання; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, задуму й мовного оформлення.</p>
	<p>Міжпредметні зв'язки. Виступ проблемного характеру на літературну тему (література); цитатний план, тези літературно-критичних статей, їх окремих розділів і розділів підручників (література, історія, географія та ін.).</p>			

Мовна змістова лінія (92 годин, з них – 6 резервних)

Дата проведення уроку	№ п/п	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	1.	4	<p>Вступ. Розвиток української мови. Українська мова у світі. Повторення вивченого у 8 класі. Синтаксис простого речення. Просте неускладнене й ускладнене речення. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Удосконалення вмінь нормативного вживання вивчених мовних явищ. Складні випадки слововживання. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Підготовка виступу типу розповіді на основі особистих вражень. Використання цитування, уособлення як виражальних засобів усного і писемного мовлення. <i>Правопис</i> Основні правила правопису (за вибором учителя).</p>	<p>Учень (учениця): <i>знає, як здійснювався</i> розвиток української мови у процесі історичного становлення українського суспільства та його культури; <i>знаходить і розрізняє</i> просте речення; <i>визначає</i> його істотні ознаки; <i>правильно розставляє</i> розділові знаки у простому реченні й обґрунтовує їх; <i>знаходить і виправляє</i> помилки на вивчені правила.</p>
	2.	8	<p>Синтаксис. Пунктуація. Пряма і непряма мова. Діалог Пряма і непряма мова. Способи передачі чужого мовлення. Поняття про невласне пряму мову. Заміна прямої мови непрямою та непрямої — авторською. Діалог. Цитата. Особливості й способи цитування. <i>Правопис.</i> Розділові знаки при прямій мові, діалозі, цитаті. Внутрішньопредметні зв'язки. <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Практичне засвоєння різних способів передачі чужого</p>	<p>Учень (учениця): <i>знаходить</i> пряму, непряму і невласне пряму мову, діалог, цитату; <i>правильно розставляє</i> розділові знаки при прямій мові, діалозі, цитатах; <i>замінює</i> пряму мову непрямою і навпаки; <i>виразно читає</i> текст із прямого мовою, діалогом, цитатами; <i>правильно використовує</i> пряму мову, діалог, цитати у зв'язному мовленні; <i>виділяє та обґрунтовує</i> пунктограми при прямій мові; <i>вдосконалює</i> будову розповідного тексту з метою зацікавити слухачів,</p>

		<p>мовлення. Уникнення помилок, які полягають у сплутуванні прямої і непрямой мови. Оволодіння різними способами цитування. Виразне читання текстів з прямою мовою, діалогом. Синоніміка різних способів передачі прямої мови. Інтонація речень з прямою мовою, діалогом.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i></p> <p>Вживання різноманітних конструкцій з прямою і прямою мовою (у формі діалогу).</p>	<p>використовуючи засоби зв'язку речень у тексті; <i>правильно буде</i> висловлювання на певну соціокультурну тему, використовуючи відповідну його структуру, вивчені засоби зв'язку речень, добираючи із синонімів найбільш відповідні обраному стилю і ситуації спілкування.</p>
<p>Міжпредметні зв'язки. Стилiстичні особливості прямої, непрямой мови та діалогу в художньому творі; внутрішній монолог. Мова персонажа в діалозі та словах автора (література). Цитати в науковому стилі (історія, література, географія).</p>			
3.	6	<p>Складне речення і його ознаки Складні речення без сполучників, із сурядним і підрядним зв'язками. Засоби зв'язку частин складного речення: сполучники, сполучні слова, інтонація, порядок частин, співвідносність форм дієслів-присудків. Типи складних речень. Сурядність і підрядність у складному реченні зі сполучниками. Сміслові зв'язки між частинами складного речення.</p> <p><i>Правопис.</i> Розділові знаки між частинами складного речення.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів, що мають будову складного речення.</p> <p><i>Культура мовлення і стилістика.</i> Інтонація складного речення. Синоніміка складносурядного речення і простих речень.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання складних речень у текстах художнього, наукового, публіцистичного стилів.</p>	<p>Учень (учениця): <i>розрізняє</i> структурні відмінності простих і складних речень, складних речень із сурядним і підрядним зв'язком; <i>знаходить</i> у тексті складносурядні й складнопідрядні речення; <i>правильно розставляє</i> розділові знаки між частинами складного речення і обґрунтовує їх; <i>визначає</i> види складних речень (сполучникові й безсполучникові), засоби зв'язку між частинами речення у складному, межі частин у складному реченні, кількість граматичних основ у ньому; <i>відшукує і виправляє</i> пунктуаційні помилки на вивчені правила; <i>аналізує й оцінює</i> виражальні можливості складного речення; <i>складає</i> речення і мікротексти, використовуючи виражальні можливості складного речення.</p>
<p>Міжпредметні зв'язки. Опис у художньому творі (література).</p>			
4.	10	<p>Складносурядне речення Складносурядне речення, його</p>	<p>Учень (учениця): <i>розрізняє</i> структурні</p>

		<p>основні ознаки. Будова складносурядного речення. Засоби вираження синтаксичних і змістових відношень між частинами складносурядного речення. Сполучники та смислові відношення між предикативними частинами у складносурядному реченні. Складносурядні речення з єднальними, протиставними та зіставними, розділовими, градаційними, приєднувальними сполучниками. Синонімічність та антонімічність сполучників сурядності. Смислові відношення між частинами складносурядного речення: одночасність, послідовність, чергування, несумісність дій, протиставлення та ін. Розрізнення складносурядних речень і простих з однорідними членами та сполучниками.</p> <p><i>Правопис.</i> Розділові знаки між частинами складносурядного речення.</p> <p>Внутрішньопродметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів, що мають будову складносурядних речень. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Інтонія складносурядного речення. Правильне вживання сполучників сурядності для передачі змістових відношень між частинами складносурядного речення. Синонімічність складносурядних речень і простих з однорідними членами. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання складносурядних речень у текстах наукового, публіцистичного стилів.</p>	<p>відмінності простих і складносурядних речень; <i>знаходить</i> у тексті складносурядні речення й <i>обґрунтовує</i> засоби зв'язку та змістові відношення між його частинами; <i>конструює</i> складносурядні речення; <i>правильно розставляє</i> розділові знаки між частинами складносурядного речення й обґрунтовує їх; <i>відшукує і виправляє</i> пунктуаційні помилки на вивчені правила; <i>аналізує й оцінює</i> виражальні можливості складносурядних речень та інших синонімічних конструкцій; <i>складає</i> речення і мікротексти, використовуючи виражальні можливості складносурядного речення.</p>	
	<p>Міжпредметні зв'язки. Використання складносурядних речень для описів у художньому творі; градація як стилістична фігура (література).</p>			
	5.	22	<p>Складнопідрядне речення Складнопідрядне речення з одним підрядним. Будова складнопідрядного речення. Головна й підрядна частини.</p>	<p>Учень (учениця): <i>знаходить</i> складнопідрядне речення у тексті, у тому числі з кількома підрядними частинами;</p>

		<p>Засоби зв'язку між частинами складнопідрядного речення.</p> <p>Місце головної й підрядної частин у складному реченні. Підрядні частини, що залежать від певного члена головного речення і від головної частини загалом. Роль сполучників і сполучних слів у складнопідрядному реченні, їх синонімічність та омонімічність.</p> <p>Вказівні слова в головній частині. Основні типи підрядних частин. Складнопідрядні речення нерозчленованої структури.</p> <p>Складнопідрядні приіменниково-означальні речення.</p> <p>Складнопідрядні речення способу дії, міри або ступеня, порівняльні.</p> <p>Розрізнення неповних підрядних порівняльних речень і порівняльних зворотів.</p> <p>Означальні підрядні речення, їх структура. Сполучники і сполучні слова в частинах з означальними підрядними. Займенниково-означальне речення.</p> <p>З'ясувальні підрядні частин.</p> <p>Сполучники і сполучні слова в складнопідрядних реченнях з підрядними з'ясувальними.</p> <p>Співвідношення членів речення з підрядним з'ясувальним.</p> <p>Складнопідрядні речення розчленованої структури.</p> <p>Обставинні підрядні частин.</p> <p>Різновиди підрядних обставинних частин: місця, часу, причини, умови, мети, наслідку, допустові, супровідні, пояснювальні.</p> <p>Сполучники й сполучні слова в складнопідрядних реченнях з обставинними підрядними.</p> <p>Розрізнення порівняльних зворотів і підрядних порівняльних частин.</p> <p>Складнопідрядне речення з кількома підрядними.</p> <p>Супідрядність. Однорідна і неоднорідна супідрядність.</p> <p>Послідовна підрядність.</p> <p><i>Правопис.</i> Розділові знаки між головною і підрядною частинами</p>	<p><i>визначає</i> головну і підрядну частини, види складнопідрядних речень, їх істотні ознаки, межі головної і підрядної частин, кількість частин;</p> <p><i>розрізняє</i> сполучники і сполучні слова;</p> <p><i>правильно розставляє</i> коми між частинами складнопідрядного речення й обґрунтовує їх;</p> <p><i>відишукує</i> і <i>виправляє</i> помилки на вивчені правила;</p> <p><i>правильно інтонує</i> складнопідрядні речення;</p> <p><i>аналізує</i> й <i>порівнює</i> виражальні можливості складнопідрядних речень та інших синонімічних конструкцій у текстах різних стилів;</p> <p><i>конструює</i> складнопідрядні речення різних видів;</p> <p><i>замінює</i> складнопідрядні речення з підрядними означальними та обставинними на прості речення з дієприкметниковим або дієприслівниковим зворотом; <i>правильно</i> вживає складнопідрядні речення в мовленні.</p> <p><i>складає</i> висловлювання в усній і письмовій формі на соціокультурну тему, використовуючи в них виражальні можливості складнопідрядних речень.</p>
--	--	--	--

		<p>складнопідрядного речення. Розділові знаки у складнопідрядному реченні з кількома підрядними частинами. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів, що мають будову складнопідрядних речень. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Синоніміка сполучникових складних, складнопідрядних і простих речень з відокремленими членами. Інтонація складнопідрядного речення. Заміна означальних підрядних частин дієприкметниковим зворотом і навпаки. Синонімічність обставинних частин і дієприслівникового звороту. Заміна дієприслівникового звороту підрядною обставинною частиною і навпаки. Практичне засвоєння структури складнопідрядних речень з одним і кількома підрядними. Усунення помилок у будові складних речень з одним і кількома підрядними, складних речень з підрядними означальними та наслідковими, у вживанні сполучників і сполучних слів для поєднання частин складнопідрядного речення. Використання синонімічних складнопідрядних речень і простих з відокремленими другорядними членами речення. Правильне інтонування складних речень з кількома підрядними. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Роль складнопідрядних речень у текстах наукового і публіцистичного стилів.</p>		
	<p>Міжпредметні зв'язки. Передача причинно-наслідкових зв'язків складнопідрядними реченнями в науковому стилі (історія, біологія, фізика та ін.). Використання складних речень з однорідною супідрядністю в художніх творах (література).</p>			
	6.	8	<p>Безсполучникове складне речення Смислові відношення і засоби</p>	<p>Учень (учениця): <i>знаходить</i> безсполучникові складні речення; <i>визначає</i> їх</p>

			<p>зв'язку між частинами безсполучникового складного речення. Безсполучникове складне речення, його основні ознаки. <i>Правопис</i>. Розділові знаки між частинами безсполучникових складних речень.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія</i>. Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів. <i>Культура мовлення</i>. Синоніміка складних синтаксичних конструкцій з простими. Правильне й доречне використання безсполучникових складних речень у зв'язному мовленні. Ознайомлення зі стилістичним забарвленням безсполучникових складних речень у порівнянні з синонімічними сполучниковими. <i>Текст (риторичний аспект)</i>. Використання безсполучникових складних речень у висловлюваннях розмовного, публіцистичного і художнього стилів.</p>	<p>основні ознаки, смислові відношення між частинами безсполучникових складних речень; <i>правильно розставляє</i> розділові знаки між частинами безсполучникового складного речення й обґрунтовує їх; <i>відшукує й виправляє</i> пунктуаційні помилки на вивчені правила; <i>правильно інтонує</i> безсполучникові складні речення; <i>аналізує й порівнює</i> виражальні можливості безсполучникових складних речень із синонімічними синтаксичними конструкціями в невеликих текстах розмовного, публіцистичного і художнього стилів; <i>правильно буде</i> безсполучникові складні речення з різними смисловими відношеннями між їх частинами; <i>правильно й доречно використовує</i> безсполучникові складні речення в мовленні; <i>використовує</i> їх виражальні можливості в усних і письмових висловлюваннях на певну соціокультурну тему.</p>
Міжпредметні зв'язки. Опис у художньому творі (література).				
	7.	12	<p>Складне багатокомпонентне речення з різними видами сполучникового і безсполучникового зв'язку Складні речення з різними видами зв'язку (сполучниковим і безсполучниковим). Різне поєднання сурядних і підрядних зв'язків у таких реченнях. Складні речення зі сполучниковим і безсполучниковим зв'язком. Період. Основні його ознаки. Структурні типи періоду. Особливості інтонації, розділові знаки між частинами періоду. Складні форми синтаксичної</p>	<p>Учень (учениця): <i>знаходить</i> у тексті період та складне речення з різними видами зв'язку; <i>визначає</i> їх основні ознаки і структуру; <i>правильно розставляє</i> в них розділові знаки й обґрунтовує їх; <i>відшукує й виправляє</i> помилки на вивчені правила; <i>розрізняє</i> вивчені пунктуаційні правила; <i>аналізує й зіставляє</i> виражальні можливості складних речень з різними видами зв'язку і синонімічних</p>

		<p>організації мовлення. Складне синтаксичне ціле (ССЦ), його основні ознаки. ССЦ й абзац. Види і засоби міжфразового зв'язку. Актуальне членування речень у висловлюванні: відоме і нове. <i>Правопис</i> Розділові знаки в складному реченні з різними видами сполучникового і безсполучникового зв'язку. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів, що мають будову складного багатокomпонентного речення з різними видами зв'язку. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Використання складних речень з різними видами зв'язку в мовленні. Синоніміка складних синтаксичних конструкцій з простими. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання складних речень з різними видами сполучникового і безсполучникового зв'язку у текстах різних стилів.</p>	<p>конструкцій; <i>будує</i> складні речення з різними видами зв'язку; <i>складає</i> усні й письмові висловлювання публіцистичного і наукового стилів, доцільно використовуючи виражальні можливості складних синтаксичних конструкцій.</p>
		Міжпредметні зв'язки. Використання складних синтаксичних конструкцій у художніх описах, період у художніх творах (література).	
8.	4	<p>Лінгвістика тексту. Актуальне членування: дане і нове. Структура тексту. Складне синтаксичне ціле (ССЦ), його основні ознаки. <i>Правопис.</i> Повторення вивчених пунктограм у простому і складному реченнях. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів, що мають будову ССЦ. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Синоніміка синтаксичних конструкцій. Розподіл тексту на мікротеми. Співвідношення ССЦ з абзацом. Виразне читання тексту. Синоніміка складних</p>	<p>Учень (учениця): <i>розподіляє</i> текст на мікротеми, <i>здійснює</i> членування речень у висловлюванні на відоме і нове; <i>розрізняє</i> вивчені пунктуаційні правила; <i>аналізує</i> виражальні засоби в складному синтаксичному цілому; <i>конструює</i> невеликі тексти на певну тему, доцільно розподіляючи їх на ССЦ й абзаци відповідно до комунікативного задуму, використовуючи членування речень на відоме і нове для забезпечення оптимальної зв'язності текстів.</p>

		<p>синтаксичних конструкцій з простими. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Оптимальне структурування складних синтаксичних цілих у висловлюваннях, що належать до різних типів мовлення.</p>	
<p>Міжпредметні зв'язки. Опис, розповідь і роздум у художньому творі (література).</p>			
9.	12	<p>Узагальнення і систематизація вивченого в 5 – 9 класах Фонетика. Графіка. Орфографія. Звуки мови і знаки письма. Вимова голосних і приголосних звуків у словах. Типи орфограм. Уживання м'якого знака й апострофа. Лексика. Фразеологія. Слово і його лексичне значення. Групи слів за значенням, походженням і використанням. Будова слова і словотвір. Морфологія й орфографія. Частини мови. Правопис відмінкових закінчень іменників і прикметників. Правопис числівників і займенників. Дієслово і його особливі форми (дієприкметники і дієприслівники). Правопис особових закінчень дієслова. Правопис прислівників. Правопис складних слів. Правопис службових частин мови. Синтаксис і пунктуація. Словосполучення. Речення і його граматична основа. <i>Правопис. Орфографія.</i> Пунктуація. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Точність, багатство і різноманітність мовлення. Практичне використання синонімів, антонімів, вибір слова</p>	<p>Учень (учениця): <i>розпізнає</i> вивчені поняття, визначає їхні суттєві ознаки; <i>правильно будує й використовує</i> в мовленні речення різних видів; <i>правильно розставляє</i> розділові знаки відповідно до вивчених пунктуаційних правил; <i>відшукує й виправляє</i> орфоепічні орфографічні та пунктуаційні помилки на вивчені правила; <i>здійснює</i> самоконтроль за результатами навчальних досягнень.</p>

		<p>під час створення текстів. Значущі частини слова. Основні способи словотвору. Орфограми у префіксах і суфіксах. Частини мови. Рід, число іменників. Особливості вживання роду іменників. Морфологічна правильність мовлення.</p> <p>Практичне застосування: додержання правил змінювання слів, побудови словосполучень і речень. Букви <i>н, nn</i> у різних частинах мови. <i>Не</i> з різними частинами мови. Синтаксична правильність мовлення.</p> <p>Практичне використання фразеологічних словосполучень типу <i>день у день, впадати в очі. Текст (риторичний аспект).</i></p> <p>Синоніми в усному мовленні. Уживання фразеологізмів.</p> <p>Складання ділових паперів: заяви, автобіографії.</p>	
--	--	--	--

Соціокультурна змістова лінія

Орієнтовний зміст навчального матеріалу			Орієнтовні вимоги до вмінь
Сфери відношень	Тематика текстів	Теми висловлювань учнів	
Я і українська мова й література.	Розвиток української мови. Українська мова з-поміж інших мов.	"Спішу у храм святого слова". "Що таке мова". "Магія слова". "Сила чарівного слова". "Мова і пісня – дві найважливіші фортеці, які народ повинен оберігати пильніше й відчайдушніше, ніж свої кордони". "Барви рідного слова".	<p>Учень (учениця): сприймає, аналізує, оцінює прочитані, вивчені чи почуті соціокультурні відомості про Україну й світ, добирає й використовує ті з них, які необхідні для досягнення певної пізнавальної, експресивної, комунікативної чи іншої мети.</p>
Я і Батьківщина, національна історія та культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин).	Україна — від часів Київської Русі до сучасності.	"На тернистих шляхах нації". "Душа болить за рідну Україну". "Для того щоб створити щось красиве, треба нести красу в душі". "Достоїнства і вади українського національного характеру." "Береться мудрість не із заповітів". "Чорнобильські герої". "Традиції українського народу".	
Я і ми (родина, народ, людство)	Українська громада, родина. Український національний характер. Основні галузі господарства: ремесла та народні художні промисли; транспорт. Поселення та житло. Культурогенна форма життєдіяльності української сім'ї. Найвизначніші постаті вітчизняної та світової культури. Забезпечення спадкоємності поколінь. Збереження сімейних цінностей, реліквій, ідеалів.	"На кого я хотів (хотіла б) би бути схожим (схожою)". "Моя гімназія (школа, ліцей): минуле і сьогодення". "Поети – це біографи народу!" "Жінка дім тримає за три кути, а чоловік за один". "Усе довкола живе неньчиною присутністю". "Княгиня Ольга". "Батько – господар у домі".	

Я і рідна природа.	Україна, її географічне положення, природні багатства. Природа різних регіонів України.	"Я вірю в майбутнє твоє, Україно!" "Степові озера". "Вікно у світ природи". "Рідний край".	
Я і мистецтво (традиційне і професійне).	Основні галузі господарства: ремесла і народні художні промисли. Графіка, орнамент, музика й театр. Взаємозв'язок матеріальних і духовних цінностей української культури.	"Чарівний дивосвіт мистецтва". "Мої мистецькі уподобання". "Музика без'язика, проте людей вона збирає". "Мистецтво полеміки". "Реставрація пам'яток". "Тернистий шлях людини". "Сурогат мистецтва". "Андріївська церква".	
Я як особистість.	Життєвий і професійний вибір особистості.	"Пізнай самого себе", "Мій професійний вибір". "Я — громадянин України." " Мій професійний вибір". "Найважчий труд — це творення самого (самої) себе". "У кожної людини є доля".	

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

Види умінь	Вимоги до загальнонавчальних досягнень учнів	
Організаційно-контрольні	Учень самостійно:	<i>усвідомлює і визначає</i> мотив і мету власної пізнавальної і життєтворчої діяльності; <i>планує</i> діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи; <i>оцінює</i> проміжні і кінцеві результати пізнавальної діяльності, вносить відповідні корективи.
Загальнопізнавальні	Учень самостійно:	<i>аналізує</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності; <i>порівнює, систематизує, узагальнює, конкретизує</i> їх; <i>робить висновки</i> на основі спостережень; <i>виділяє головне з-</i> поміж другорядного; <i>моделює</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності.
Творчі	Учень самостійно:	<i>уявляє</i> словесно описані предмети і явища, фантазує на основі сприйнятого; <i>прогнозує</i> подальший розвиток певних явищ; <i>переносить</i> раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію; <i>помічає і формулює</i> проблеми в процесі навчання і життєтворчості; <i>усвідомлює будову</i> предмета вивчення; <i>робить припущення</i> щодо способу розв'язання певної проблеми; <i>добирає аргументи</i> для його доведення; <i>спростовує хибні</i> припущення і твердження.
Естетико-етичні	Учень (учениця):	<i>помічає й цінує красу</i> в мовних явищах, явищах природи, творах мистецтва, вчинках людей і результатах їхньої діяльності; <i>спроможний</i> критично оцінювати відповідність своїх вчинків загальнолюдським моральним нормам, усувати помічені невідповідності; <i>виявляє здатність</i> поставити себе на місце іншої людини; <i>готовий прощати</i> образи знайомій і незнайомій людині, усвідомлюючи їх недосконалість; <i>переконаний, що творити добро</i> словом і ділом — обов'язок кожної людини.